

УДК: 334.7
JEL Q130

Акуленко К.В., аспірант,
КНУ імені Тараса Шевченка

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Проаналізовано вплив інтеграційних процесів на формування ефективних форм господарювання в Україні. Виявлено особливості формування інтеграційних процесів в аграрному секторі економіки України. Запропоновано напрями розвитку раціональних форм господарювання в Україні.

Ключові слова: аграрний сектор, інтеграційні процеси, контрактне фермерство, вертикальна інтеграція, горизонтальна інтеграція, агробізнес.

Постановка проблеми. Забезпечення довгострокового конкурентоспроможного соціально-економічного розвитку країни в сучасних умовах господарювання вимагає глибокого осмислення концептуальних проблем формування та розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі економіки України. Стратегічне значення їх активізації пов'язано з появою нових можливостей у здійсненні реструктуризації аграрного сектору економіки, активізації інноваційних процесів, підвищенні інноваційної спрямованості аграрного сектору, розв'язанні складних соціальних проблем. За цих обставин інтеграційні процеси в аграрному секторі економіки виступають важливим чинником посткризового розвитку сільського господарства, що актуалізує глибоке вивчення їх природи, основних форм, моделей та механізмів розвитку.

Аналіз останніх публікацій. Теоретичні та практичні аспекти господарювання в сучасних умовах, зокрема відносини власності та їх інституційне забезпечення висвітлені у працях таких українських учених, як: В. Базилевич, Г. Филюк, Д. Баюра, О. Лозовий, Г. Коваленко, Л. Молдаван, О. Піменова, Б. Пасхавер, П. Саблук та інших. Разом з тим, незважаючи на чисельність та ґрунтовність наукових досліджень, недостатньо висвітленими залишаються, в першу чергу, аспекти, пов'язані з дослідженням сутності та розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі економіки, а також вибором раціональної форми господарювання та її інституційного забезпечення.

Метою роботи є виявлення перспективних форм інтеграції для вітчизняного агробізнесу.

Виклад основного матеріалу. Для реформування вітчизняної моделі організації сільськогосподарського виробництва, переробки та реалізації продукції важливе значення має не тільки досвід розвинених країн, а й особливості розвитку інтеграційних процесів та форм господарювання в Україні в історичній ретроспективі.

В Україні розвиток інтеграційних процесів припадає на рубіж XIX-XX століття. Так, в 1860 р. спостерігається зародження кооперативного руху, в результаті якого були створені перші споживчі та ощадно-позичкові товариства. До 1917 р. в Україні діяло близько 8 тис. кооперативних товариств таких видів: споживчі, кредитні та сільськогосподарські. У 1920 р. відбулося скасування всіх видів незалежної кооперації та створення об'єднання сільськогосподарської кооперації в УРСР «Сільський господар»⁷ [8].

З 1922 року активного розвитку набула споживча та обслуговуюча кооперація, зокрема кредитна. Споживча кооперація мала проводити заготівлю сільськогосподарської продукції та забезпечувати селян промисловою продукцією. Обслуговуюча кооперація була представлена сільськогосподарськими товариствами зі спільного обробку землі та збуту продукції – як різновид сільськогосподарської кооперації, що передбачала добровільні об'єднання селянських господарств на основі пайових внесків. Основною метою їх діяльності був збут призначеної для продажу продукції, придбання сільськогосподарського реманенту, худоби, добрив та посівного матеріалу. Окрім обслуговуючих кооперативів, селянами створювались і виробничі кооперативи для спільного виробництва сільськогосподарської продукції, а обслуговуючі – надавали послуги членам кооперативу та сприяли їх прибутковому господарюванню.

Різновидом обслуговуючої кооперації виступали спеціалізовані сільськогосподарські товариства, які об'єднували селян за галузево-фаховим напрямком. Зокрема, були поширені машинні товариства, що створювались для спільної закупівлі та користування сільськогосподарської технікою.

Але особливого розвитку набула кредитна кооперація, як різновид обслуговуючої кооперації, яка була представлена сільськогосподарськими кредитними товариствами, що повинні були обслуговувати селянські господарства з метою надання кредитів своїм членам задля виробничих потреб.

У 20-х роках XX ст. однією з форм сільськогосподарської кооперації були колективні господарства (колгоспи), зокрема розвивалася сільськогосподарська обслуговуюча кооперація зі спільного обробку землі, яка була представлена Товариствами із спільного обробітку землі (ТсОЗами), землеробськими артілями, селянськими землеробськими товариствами. У ТсОЗах землі усупільнювались та спільно оброблялися. З урожаю виділялася необхідна кількість у посівний фонд, а все інше розподілялось між членами товариства відповідно до вкладеної праці, кількості працюючих, залученого реманенту тощо. Пропорційно розподілялися також доходи від реалізованої продукції. Але, при цьому кожна сім'я господарювала у власному господарстві та зберігала право власності на все своє господарство [2].

---

⁷ «Сільський Господар» – центральне об'єднання сільськогосподарської кооперації в УРСР, яке було організовано на початку НЕПу 1922 (центр у Харкові), замість Центрального українського сільськогосподарського кооперативного союзу (Централу), яке було засноване в Києві у 1918 р. з метою об'єднати сільськогосподарські кооперативи, організувати для них постачання знаряддя, машин та організовано вести збут сільськогосподарських продуктів, а також ініціювати спілки для спільної обробки землі. Об'єднання «Сільський Господар» у 1927 році нараховувало 24 універсальних, 46 спеціальних і 18 кредитових сільськогосподарських кооперативи. А у 1928 року в об'єднання «Сільський Господар» входило 22116 кооперативів 1 ступеня з 2 947 000 членів.

У грудні 1921 р. з'явилися комітети селянської взаємодопомоги, які об'єднували, головним чином, бідне селянство у кооперативні об'єднання. Згодом у 1923 р. вони були реорганізовані в селянські товариства взаємодопомоги у вигляді громадських організацій, в які вступали переважно бідні господарства, що не мали можливості внести вступні паї в те чи інше кооперативне товариство.

Як бачимо, інтеграційні процеси, які зароджувалися на рубежі XIX-XX століття мали позитивну тенденцію до зростання. Основною формою інтеграції в аграрному секторі економіки на той час виступала сільськогосподарська кооперація (обслуговуюча, зокрема кредитна та виробнича).

Сільськогосподарська кооперація, як форма інтеграції, допомагала селянам виконувати такі важливі завдання:

- об'єднання селянських господарств з метою збільшення доходів їх членів;
- допомагала організації (кооперативу) розвиватися як єдиної, відкритої системи;
- сприяє розвитку, як цілісної організації так і кожного окремого господарства та спонукала до децентралізації.

У 20-х роках XX ст. існували колгоспи та радгоспи – колективні господарства, засновані на суспільній формі власності, яка поділялася на державну та колективну. Колгоспи були невеликими за розмірами та чисельністю працюючих. У 1923 р. в Україні нараховувалося 4620 колгоспів, котрі об'єднували 200230 осіб. В їх користуванні було 354680 десятин землі. В 1925 р. нараховувалось близько шести тисяч колективних господарств; до їх складу входило 300 тис. членів. Вони мали у користуванні 440 тис. десятин землі.

У 1929-1933 рр. прискореними темпами проводилася політика колективізації індивідуальних господарств. За цей час було створено понад 200 тис. колгоспів та близько 5 тис. радгоспів. За офіційними даними, на початок 1933 р. колективні господарства об'єднували понад 60 % селянських господарств з охопленням 70 % посівних площ [9, с. 290]. Тим часом, політика колективізації 1932-1933 рр. сприяла падінню продуктивності у сільському господарстві і неможливості розвитку селянських господарств.

Аналіз історичного досвіду суспільної форми власності та колективного господарювання дозволяє зробити висновок, що найбільш раціональною і ефективною формою господарювання є така, при якій зберігається господарська самостійність селян, як власників землі, господарів та працівників. Такою формою господарювання, на нашу думку, виступає сільськогосподарський обслуговуючий кооператив.

У 70-80 роки XX ст. інтеграційні процеси в аграрному секторі економіки набули динамічного розвитку, оскільки в цей період не тільки створювалися сільськогосподарські підприємства, які широко застосовували промислові технології, але й відбувалося поєднання діяльності з виробництва сільськогосподарської продукції з її зберіганням, переробкою та реалізацією. У

результаті в Україні на кінець 1990 р. налічувалося 252 агрофірми, 214 агрокомбінатів та 297 агропромислових об'єднань [4].

Як у 90-ті роки ХХ ст., так і сьогодні інтеграційні процеси розглядаються як такі, які сприяють створенню різних формувань в агропромисловому секторі з різними організаційно-правовими формами.

На думку литовської ученої А. Звірбуле-Берзіни, інтеграція – це метод управління підприємством, який визначає єдність всіх структурних підрозділів для досягнення поставлених цілей. Саме завдяки інтеграції сільськогосподарські виробники реалізують такі основні функції управління підприємством як планування, організації, мотивації, контролю та аналізу [3].

У сільському господарстві найпоширенішими є такі форми інтеграції як горизонтальна і вертикальна. Горизонтальна інтеграція в сільському господарстві – це форма співпраці виробників сільськогосподарської продукції, зокрема фермерів, яка передбачає злиття їх операційних одиниць. Метою такого об'єднання є:

- реалізація так званої «економії масштабу» у виробництві;
- розширення потужності виробництва з метою постачання більшої кількості продукту на ринок;
- скорочення витрат при закупівлі сировини (закупки за оптовою ціною).

Вертикальна інтеграція передбачає поєднання функцій одного або декількох етапів в діяльності окремого агропромислового підприємства. Така інтеграція може поєднувати не тільки організаційні, але й правові аспекти в діяльності підприємства. Передбачає також процес поглинання одним підприємством іншого раніше незалежного. Прикладом вертикальної інтеграції в агропромисловому комплексі є:

- інтеграція між виробниками молока і переробним підприємством, яке спеціалізується на виробництві молочних продуктів;
- інтеграція між виробниками овочів і переробним підприємством, яке спеціалізується на виробництві овочевих консерв;
- інтеграція між виробниками пивоварного ячменю і солоду і пивоварним підприємством;
- об'єднання ферм, які спеціалізуються на вирощуванні тварин та підприємств виробників кормів;
- об'єднання м'ясопереробних підприємств та підприємств роздрібною мережі.

Розрізняють вертикальну інтеграцію «знизу вверх» та «зверху вниз». Прикладом вертикальної інтеграції «знизу у верх» є поглинання підприємством м'ясопереробних продуктів скотобійні для виробництва брендівих товарів. Якщо ж агропромислове підприємство переймає роботу зі стадії нижнього сектора аграрного виробництва (наприклад, птицевійня інтегрує сектор розведення курей, їх годування, переробку та виведення на ринок м'яса курки), то це є формою вертикальної інтеграції «зверху вниз».

Як показує досвід, об'єднання виробників та підприємств аграрного сектору в агропромислові структури дозволяє розширити масштаби виробництва, сприяє реалізації інтересів всіх учасників щодо досягнення найвищих економічних

результатів в агробізнесі. Саме тому, у вітчизняному агропромисловому секторі була здійснена спроба створення такої форми регіональної вертикальної інтеграції як контрактне фермерство.

Під контрактним фермерством ми розуміємо економічні відносини, що виникають між суб'єктами аграрного сектору економіки та регулюються форвардними контрактами, які визначають зобов'язання фермерів і партнерів у бізнесі. Ці сільськогосподарські контракти тягнуть за собою обов'язок продавців (фермерів) постачати зазначені обсяги продукції відповідної якості, а покупців – прийняти товар і здійснювати платежі за умовами визначеними у контракті. До контракту також може бути включено:

- авансова поставка матеріалів (наприклад, насіння, добрива, засоби захисту рослин);
- кредитування доставки товару;
- інші нефінансові послуги (наприклад, розширення, навчання, транспорт та логістика).

Щодо змісту, форми й процесу укладення таких угод, то фермерські контракти носять досить мінливий характер, тобто угоди можуть бути укладені як в усній, так і в письмовій формі; опис зобов'язань між партнерами може залишатися розпливчастим або бути досить специфічним; контракти можуть оновлюватися кожен сезон або укладатися на довгостроковий період; специфікації можуть підписуватися як по кожному окремому виду продукції так загалом і на весь товар. Але, в будь-якому випадку, контрактне фермерство, перш за все, має передбачати вигоди для обох сторін угоди. Учені Ітон і Шепхерд розрізняють п'ять основних моделей формування контрактного фермерства [7]. Вони відрізняються в залежності від виробленої продукції, ресурсів агропромислового підприємства (покупця) та специфіки відносин між фермером і агропромисловим підприємством (покупцем). До них відносяться такі моделі.

- Неформальна, посередницька, багатогранна модель, централізована модель та модель нерухомості. Розглянемо основні характеристики, особливості, переваги та недоліки вищенаведених бізнес-моделей. Неформальна модель контрактного фермерства використовується найчастіше серед всіх інших моделей контрактного фермерства, незважаючи на те що існує ризик невиконання зобов'язань з боку обох сторін: і фермера, і підприємства-партнера. Особливістю цієї моделі є укладання простого, неформального, виробничого контракту на сезонні роботи, який укладається між малими фірмами та дрібними власниками сільськогосподарської продукції. Перевагами цієї моделі є низькі експлуатаційні витрати та високий рівень аутсорсингу. До недоліків цієї моделі відноситься обмежений контроль над виробництвом (переважно якість продукції, технології тощо); неналагоджена логістика – розрив у поставках та сильна конкуренція з боку підприємства – закупівельника. Типові угоди включають прості процеси вертикальної координації продукту, наприклад, упаковка або доставка сільськогосподарського продукту на місцевий ринок.

– Посередницька модель передбачає укладання угоди з підприємством-партнером про співробітництво не безпосередньо з виробником сільськогосподарської продукції, а через посередника. Особливістю цієї моделі є те, що посередник закупає урожай у виробника сільськогосподарської продукції та перепродає її безпосередньо підприємству-партнеру. До переваг відносять мінімальні інвестиції в технічну або фінансову підтримку виробництва з боку покупця та мінімальність витрат при зміні партнерів. Серед недоліків виділяють контроль над виробництвом продукції щодо обсягів, кількості та якості.

– Багатогранна модель є основою централізованої моделі або моделі нерухомості. Вона передбачає технічну допомогу фермерам, надання товарного кредиту та допомогу в управлінні виробництвом. Ця модель заснована переважно на співпраці іноземних інвесторів з вітчизняними сільськогосподарськими виробниками. Є формою вертикальної організації та координації. До недоліків цієї моделі відносять співпрацю з невеликими фермерськими господарствами, великий ризик від побічних продажів; високі транспортні витрати. Перевагами цієї моделі є незначні інвестиції у виробництво сільськогосподарської продукції.

– Централізована модель передбачає контроль виробництва продукції (з посівної до збору врожаю) з боку підприємства-партнера, яке укладає угоду з виробником сільськогосподарської продукції. Ця модель є формою вертикальної інтеграції та найбільш популярною моделлю контрактного фермерства серед інших. Особливістю цієї моделі є те, що підприємство-партнер співпрацює безпосередньо з фермерським господарством надаючи йому необхідні послуги для виробництва продукції. Перевагами є забезпечення високого рівня контролю над якістю продукції та обсягами виробництва. Неоліками цієї моделі є високий рівень інвестицій у сільськогосподарську техніку для збирання врожаю; матеріально-технічна підтримка виробництва тощо.

– Модель нерухомості передбачає значні інвестиції підприємства-партнера, переважно з іноземними інвестиціями в землю, сільськогосподарську техніку, розвиток персоналу, а також здійснення управлінського контролю. Ця модель є найбільш ефективною для підприємства-партнера оптимального використання потужностей з виробництва та переробки продукції. Передбачає чітко визначені обсяги продажу сільськогосподарської продукції. До переваг відносять високий рівень контролю над ланцюгом поставок; спрощену технічну допомогу та контроль виробництва продукції. Недоліками цієї моделі є необхідність значних інвестицій у виробництво (земля, праця); високі ризики, пов'язані з врожайністю; обмежена гнучкість [6].

Як бачимо, моделі контрактного фермерства можуть приймати різні форми за участю різних суб'єктів господарювання, але укладення договорів між фермою і компанією агробізнесу є загальним і застосовується до будь-якої бізнес-моделі контрактного фермерства. У 90-ті роки ХХ ст. ні одна з цих моделей не була реалізована повністю, а так зване «контрактне фермерство» зводилося до того, що іноземна компанія, яка приходила на вітчизняний аграрний ринок укладала з сільськогосподарськими виробниками форвардні контракти на не вигідних для них

умовах. Тобто, новостворюване аграрне підприємство постачало фермерському господарству насіння, засоби захисту рослин, пестициди, гербіциди, іноді техніку тощо, а взамін забирало урожай або частину урожаю відразу після його збору в той час коли ціни на урожай були найнижчими. Оскільки господарства після розпаду попередньої системи господарювання залишилися розореними, то вимушені були працювати й на таких умовах.

Інша, модель так званого «контрактного фермерства», яка створювалася в Україні, передбачала, що іноземне (в більшості випадків) аграрне підприємство укладало довготермінові контракти з виробниками сільськогосподарської продукції на закупівлю сільськогосподарської продукції. На обумовлену в контракті сільськогосподарську продукцію аграрне підприємство починало диктувати свої умови співпраці, а саме: технологію виробництва, терміни постачання, ціни тощо. Внаслідок такої співпраці сільськогосподарські товаровиробники почали втрачати контроль над виробництвом продукції і фактично перетворювались у найманих працівників аграрного підприємства. Така схема роботи призвела до того, що в аграрному секторі України домінують агрохолдинги.

Висновки. Інтеграція підприємств в аграрній сфері має стати визначальним чинником її поступального розвитку в умовах глобалізації. Розвиток різних форм і механізмів інтеграції сьогодні є вимогою часу і ринку. Участь сільськогосподарських підприємств в інтеграційних процесах забезпечує їм підвищення конкурентоспроможності, виживання в динамічному конкурентному середовищі.

Ретроспективний аналіз формування інтегрованих структур в аграрному секторі економіки України дозволяє стверджувати, що стратегічним напрямком розвитку аграрного сектору економіки сільськогосподарської галузі має стати стимулювання розвитку такої форми інтеграції як створення кооперативів, особливо обслуговуючих. Це відкриває широкі можливості для невеликих, насамперед фермерських господарств, для доступу до фінансових ресурсів банківської системи та програм державної фінансової підтримки з метою розвитку інфраструктури сільськогосподарського виробництва. При цьому державна політика має сприяти доступу кооперативів до кредитування, їх виходу на ринки, доступу до програм громадських робіт, інших загальносуспільних програм.

Література.

1. Fylyuk G.M., Pimenova O.V. State support of agriculture: the analysis of experience of Germany. /G. M. Fylyuk, O.V. Pimenova // Zarządzanie finansami i rachunkowość. Journal of financial management and accounting Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. – № 2 (4) 2014. – 2014. – P. 19-30
2. Піменова О. В. Інституційне забезпечення форм господарювання в системі аграрних відносин. : дис. ... канд. економ. наук: 08.00.01 / Піменова Олена Володимирівна; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2013. – 253 с.
3. Andra Zvirbule-Berzina. The role of enterprise integration in agriculture entrepreneurship/ [Electronic resource]: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2232640
4. Коваленко Г. Розвиток інтеграційних процесів в аграрному секторі/ [Електронний ресурс]: http://mnau.edu.ua/files/02_02_01_09/kovalenko/kovalenko-ripvas.pdf

5. E. Rehber. Vertical coordination in the agro-food industry and contract farming: a comparative study of Turkey and the USA/ [Electronic resource]: <https://www.researchgate.net/publication/23516762>
6. M. Will. Contract farming handbook/ [Electronic resource]: <https://www.giz.de/fachexpertise/downloads/giz2013-en-contract-farming-manual.pdf>
7. Eaton, Charles and Andrew W. Shepherd (2001): Contract farming – Partnerships for growth: A guide; FAO [Food and Agriculture Organization of the United Nations] Agricultural Services Bulletin 145; available online at: <http://www.fao.org/docrep/014/y0937e/y0937e00.pdf>
8. Сайт свободной инциклопедии «Википедия». [Электронный ресурс] / Свободная инциклопедия «Википедия». – Электронні дані. – М.: Свободная инциклопедия «Википедия», 2010. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org>
9. Бюллетень НаркомземаУССР. – 1924. – № 51-52. Лозовий О. Основи кооперації / О. Лозовий. – Х., 1928. – 320 с.

References.

1. Fylyuk G.M., Pimenova O.V. State support of agriculture: the analysis of experience of Germany. /G. M. Fylyuk, O.V. Pimenova // Zarządzanie finansami i rachunkowość. Journal of financial management and accounting Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. – № 2 (4) 2014. – 2014. – P. 19-30
2. Pimenova O. V. Instytut'sjine zabezpechennia form hospodariuvannia v systemi ahrarynykh vidnosyn. : dys. ... kand. ekonom. nauk: 08.00.01 / Pimenova Olena Volodymyrivna; Kyiv's'kyj natsional'nyj universytet imeni Tarasa Shevchenka. – Kyiv, 2013. – 253 s.
3. Andra Zvirbule-Berzina. The role of enterprise integration in agriculture entrepreneurship/ [Electronic resource]: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2232640
4. Kovalenko H. Rozvytok intehratsijnykh protsesiv v ahrarynomu sektori/ [Elektronnyj resurs]: http://mnau.edu.ua/files/02_02_01_09/kovalenko/kovalenko-ripvas.pdf
5. E. Rehber. Vertical coordination in the agro-food industry and contract farming: a comparative study of Turkey and the USA/ [Electronic resource]: <https://www.researchgate.net/publication/23516762>
6. M. Will. Contract farming handbook/ [Electronic resource]: <https://www.giz.de/fachexpertise/downloads/giz2013-en-contract-farming-manual.pdf>
7. Eaton, Charles and Andrew W. Shepherd (2001): Contract farming – Partnerships for growth: A guide; FAO [Food and Agriculture Organization of the United Nations] Agricultural Services Bulletin 145; available online at: <http://www.fao.org/docrep/014/y0937e/y0937e00.pdf>
8. Sajt svobodnoj yntsyklopedyy «Vykypedyia». [Elektronnyj resurs] / Svobodnaia yntsyklopedyia «Vykypedyia». – Elektronni dani. – М.: Svobodnaia yntsyklopedyia «Vykypedyia», 2010. – Rezhym dostupu: <http://ru.wikipedia.org>
9. Stalin J. Partia i opozytsiia. Stalin i XV z'ezd VKP(b) 2 – 19 hrudnia 1927 r. Politychnyj zvit tsentral'noho komitetu. Tvory. / J. Stalin /– T. 10. – S.259 – 299.

Екатерина Акуленко, аспирант
КНУ имени Тараса Шевченко

РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ АНАЛИЗ ФОРМИРОВАНИЯ ИНТЕГРИРОВАННЫХ СТРУКТУР В АГРАНОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Проанализировано влияние интеграционных процессов на формирование эффективных форм хозяйственной деятельности в Украине. Выявлены особенности формирования интеграционных процессов в аграрном секторе экономики Украины. Определены особенности интеграционных процессов в аграрном секторе экономики Украины как составляющей повышения его конкурентоспособности и обоснованы направления развития рациональных форм хозяйственной деятельности. Предложены направления развития рациональных форм хозяйствования в Украине.

Ключевые слова: аграрный сектор, интеграционные процессы, контрактное фермерство, вертикальная интеграция, горизонтальная интеграция, агробизнес.

Kateryna Akulenko, PhD Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv

RETROSPECTIVE ANALYSIS FORMATION OF INTEGRATED STRUCTURES IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

An influence of integration processes on a development of effective forms of economy in Ukraine is analyzed. Directions of the development of rational forms of economy in Ukraine are proposed. The characteristics of integration processes in the agricultural sector of Ukraine improve its competitiveness and to justify the directions of sustainable forms. The models of management in the agricultural sector of developed countries are studied. The features of formation of integration processes in the agricultural sector of Ukraine are indicated. It has been proposed to the directions of sustainable forms of economic development in Ukraine.

Keywords: agricultural sector integration processes, contract farming, vertical integration, horizontal integration, agribusiness.